

ЖАМИЯТНИНГ ЯНГИ ТАРАҚИЁТ БОСҚИЧИДА ҚИЗ БОЛА

Сардор Жаббаров

*Наманган муҳандислик-технология институти, мустақил
тадқиқотчи*

А. Мирзахмедов

*Наманган муҳандислик-технология институти профессори,
илмий раҳбар, ф.ф. д.*

Аннотация. Замонавий техноген цивилизация шароитида қиз, бола, аёл ва хотин мақомини аниқлаш орқали қиз боланинг ижтимоий мақомига таъриф бериш мақоланинг мақсади ҳисобланади. Илмий адабиётларда гендер тенглиги, хотин-қизларнинг ижтимоий муаммоларининг назарий ва амалий масалаларидаги таъриф ва тафсилларни фалсафий таҳлили орқали муаллифлар миллий таълим ва тарбияда қиз боланинг ижтимоий миссиясини ёритишга ҳаракат қилган.

Калит сўзлар: тарбия, оилада фарзанд, ўғил ва қиз бола аёл мақоми, гендер муаммолари.

Аннотация. Цель данной статьи дать определение социальному статусу девушек путем анализа статуса девушка, женщина, жена в условиях современной техногенной цивилизации. Авторами проведена попытка освещения социальной миссии девушек традиционной воспитании и образовании предусмотрено внести на обсуждения теория и практика гендерного воспитания, посвященной воспитании девушек в системе образования и воспитания на основе философского анализа теории и практики социальных проблем женщин в контексте гендерного равенство научной литературе.

Ключевые слова: воспитания, воспитание детей, сыновей и дочерей, статус женщин, проблемы гендера.

Annotation. The purpose of this article is to define the social status of girls by analyzing the status of a girl, a woman, a wife in the conditions of modern man-made civilization. The authors have made an attempt to highlight the social mission of girls in traditional upbringing and education. It is envisaged to bring to the discussion the theory and practice of gender education, dedicated to the upbringing of girls in the education and upbringing system based on a philosophical analysis of the theory and practice of social problems of women in the context of gender equality in scientific literature.

Keywords: upbringing, upbringing of children, sons and daughters, status of women, gender issues.

Инсоният тарихи умуминсоний ва миллий қадриятлар асосида шахснинг ижтимоийлашув (социализация) ва касбийлашув (профессионализация) жараёнидир. Ҳар бир авлод ижтимоий ҳаётнинг моддий ва маънавий тажрибаларини ёш авлодга ворисийлик асосида қолдирган. Антик Юнон жамияти ёш грекни тарбиясида “бола етаклаш” илми – педагогикада Юнон ва Рим таълим ва тарбияси боланинг физиологиясига таяниб, бошланғич ва ўрта таълим, яъни ақл тишининг чиқиши, ўсмирда соқол ва муйлабни сабза уриши билан етукликни аниқлаган. Ёш грек уч еттиликдан сўнг эркин фуқарога айланиб, унинг тарбияси Ватан ҳимоясига қобиллик мўлжали олинган. Тарбия иши ўта мураккаблигидан фақат кулларгина муаллимликни қиёмига етказиб адо этган. Таълим тизими фарзанд таълим – тарбияси ўта долзарблиги туфайли муаммонинг ечими давлат тасарруфига олинган [3].

Ўлкамиз педагогикаси қадимий Хитой ва Ҳинд таълим ва тарбияси билан узвий алоқадорлиги, ўзига хос жиҳат ва хусусиятларини ўзида мужассам этган. Миллий педагогика тарихида фарзанд тарбияси мавҳум бўлмай, балки объектив ижтимоий манзилли жиҳатга эга бўлган. Тарбия шахснинг миллий ижтимоийлашув ва касбийлашувининг уйғунлиги билан устознинг “педагогик ҳуқуқи” кўлида монополлашиб, ота-она боланинг фақат “суяги”га даъво этиши миллий ахлоқийлик жиҳатини шакллантирган. Зеро устоз онадан кейинги болага иккинчи “оналик” функциясини бажариши, “Устоз отангдек улуғ” ҳикматидаанда бир оз чалкашлик борлиги этнографлар Зардуштийлик манбалари билан далолатлаган [2, 66 б].

Дарҳақиқат, қиз бола тарбияси ўта нозик диний тақво бўлиб, оилада она ва бувиларнинг ижтимоий “тарбия мактаби” тахсилни назарда тутган. Натижада, қиз боланинг феъл атворида онасининг ижтимоий қиёфаси тарбия идеали бўлиб, “онасини кўриб қизини олиш” таомилга айланган. Жадид уламолар “қиз болаларни ҳам саводли, маърифатли қилиш учун мактаблар очилмагани” хусусида қайғурсалар, бугун рухшунослар “Қиз боланинг тарбияси нозик эканлиги тўғрисида” бахс-мунозаралари ОАВда давомли муҳокама этилмоқда [5; 15].

Тарбия муаммоси АВЕСТОда эзгулик доирасида миллий педагогиканинг илк ижтимоий амалий тажрибаларни кузатиш мумкин. Ўлкамизда ислом динининг ёйилиши билан таълим ва тарбия ўзининг янги шаклланиш босқичига қадам қўйди. Миллий педагогика ўғил болаларда (маскулинализм) тарбияси бўлса, қиз боланинг тарбияси ҳақида миллий педагогикамизда тадқиқотлар деярли учрамайди [8; 10]. Замонавий ахборот ресурсларида эса уламоларимизнинг маърузалари билан иловаланган холос.

Гендер сиёсати доирасида Ўзбекистон Тараққиёт стратегиясининг йўл ҳаритасининг долзарблигини қиз бола тарбияси қуйидагича даллиллаймиз:

Биринчидан, масаланинг илмий ҳал этилиши миллатнинг бевосита тақдири, тараққиётини белгилаб, қомила қизлар соғлом она сифатида баркамол авлодларнинг гўзал фазилатларини нафосат билан омукталаб кўяди. Қизлар нафақат оналик, балки *ҳаётнинг ижтимоий гўзаллигини* ҳам белгилаб, ёшларда она-Ватан туйғусини барқарорлигини таъминлайди. Билакс, қизлар йигитларнинг *эрлик фазилатларини* ҳам руҳан шакллантиришининг бирдан бир етакчи омилидир [8].

Иккинчидан, қиз бола тарбияси миллий жиҳат ва хусусиятга эга нозик масала эканлигидан сиёсат ва фан, миллий қадрият ва сиёсат, умуминсоний ва миллий тамойилларнинг ўзаро мослиги ва фарқланиши (хатто зидлиги) каби нозик муаммо билан мураккаблашади. Етук уламолардан У. Олимовнинг тарбия миллий бўлиб, ўзининг анъана ва қадриятлари қиз боланинг насли билан аслига ҳам таъсири борасидаги фикрларига ҳамфикрмиз. Уламо ўз баёнотида “... барча нарса асли билан боғланганда мустаҳкам бўлади, аслидан узилган ҳар бир нарса хорлик ва харобликка маҳкум”лиги хусусида жуда ҳақ гапни айтганлар. Зеро миллий қадриятлар миллатнинг ота-онасидек мукаддасдир [1]. Биз эркак ва аёлнинг ҳуқуқий жиҳатдан Ўзбекистон фуқаролиги маъносида тенглигини ҳақиқий тарафдори эканлигимизни таъкидлаб ўтамиз. Айни пайтда ислом динидаги аёлга меҳр-мурувватлилик миллий-диний илоҳий қонун даражасида эркакдан юқори қадрлангани миллий маданиятлигига иймон келтирамиз.

Тадқиқотлар қиз бола тарбиясида “Оммавий маданият” ва миллий маданият зиддияти ҳорижий феминизмнинг радикаллашган шаклини юртимизга кириб келиши туфайли оила ва никоҳ деградациясини тасдиқлади. Фикримизни ижтимоий фанларда “толерантлик”ни бағрикенглик таржимаси ўзга миллат ва диндаги фуқарони ҳурматлаш, унга ўз фикр-мулоҳазаси билан яшашга ҳақли эканлигини англатади. Бизда эса уни “ўзбекона” бағрикенглик маъносида қабул қилиниши гендер тенглигида ҳам аёл ва эркакларнинг тенглиги “синхрон” тушуниш ҳам чалкашликка сабаб бўлган. Биз ижтимоий фанларда гендер тенглигига бағишланган илмий тадқиқотларни ўта бахсли мазмунда эканлигини эътироф этамиз [9].

Мустақиллик йилларида давлатнинг ижтимоий сиёсатида учинчи “ҳужум” хотин-қизларнинг феминизм байроғи остида “оммавий маданият”, “феминизм” шиори билан эркакларга қарши “уруши” бошланди Социологик тадқиқотларда эрлар руҳиятини “синдириш” билан бирга уларни сунъий равишда айблашга ҳаракат кузатилмоқда. Унинг оқибатларини оила ва никоҳ муносабатларидаги ҳалокатли ҳолат билан изоҳлаймиз [7, 35 б].

Учинчидан, маънавий кучли миллат ўзининг камчиликларини тан олган ҳолда тузатишга эришади. Юртимизда оила ва никоҳ муаммоларини барқарорлигига эришишда ижобий ечимларни билган уламоларимиз миллий

тараққийетимизга хавф-хатарни илмий жамоатчиликка олиб чиқишда “оч қорним...” ғоясида турадилар. Миллатнинг миллий руҳиятидаги “этикет” олимларнинг илмий тадқиқотлари билан далиллаймиз [10].

Россия халқлари қадимдан қиз бола тарбияси жиддий ватанпарварлик, бўлғуси миллат авлодларини соғлом ва баркамоллиги, йигитларнинг оилавий ҳаётга муносиб йўлдош тарбиясини кўзлагани билан далиллаш мумкин. Русда қизларнинг тарбияси онасининг оилавий ҳаётга қобилликка тайёрлаши, уй бекаси мақомини тўла эгаллаши билан амалий оилавий педагогикадир. Жамиятдаги бой табақалар ўз қизларига бошланғич таълим беришга имкон берган. Қиз бола тарбиясига доир манба “Домострой”да оилавий ҳаётга тайёрлаш ёзма ёдгорлиги мавжуд. У асосан христиан қонун қоида, славян қадриятларига асосланган қиз бола таълими ҳисобланган [8]. Ундаги ўзига хос жиҳат рус оиласидаги қиз балоғатга етиши уй-рўзғор билан бирга тиббий маърифатли бўлиши меъёр эди.

Глобаллашув, ахборот технологияларининг беқиёс даражада ўсиши ўзбек жамиятида миллийлик (анъанавийлик) ва умуминсонийлик (замонавийлик) муносабатига ўзининг таъсирини кўрсатди. Фикримизни ОАВда оила ва никоҳ муносабатларининг қизғин муҳокамаси, ёш оилаларни мустаҳкамлигининг барқарорлиги муаммосини миллий сиёсат даражасида долзарблашуви билан изоҳлаш мумкин. Тошкент вилояти “Оила” марказининг тадқиқотларида “Оилавий никоҳ муносабатида томонларнинг ҳиёнатини кечириш мумкинми?” саволига 30% ёшларнинг ижобий “бағрикенглик” жавоби қиз бола тарбияси ахлоқий ўзига хос кўрсаткичи деб ҳисоблаймиз. Боз устига “Севимли” телеканалда “Сетора” ансаблининг икки етакчи кўшиқчисига жажи қизалоқ “Оллоҳ Сизларни бошқа жонзотга айлантурса қайси жонзотни танлайсиз – саволига бири “Фил”, иккинчиси эса “От” дейишига нима дейсиз? Болалар боғчасида эса қизлар ўғил болалар ўйинчоқларини ўйнаши феминизм “шарпа”сидир

Ижтимоий ҳаёт, оила ва никоҳнинг бардавомлигида қиз боланинг ўрни ҳал қилувчи аҳамияти баҳс талаб этмас ҳақиқатдир. Билакс, қиз боланинг тарбияси илдиз отаётган жиноятчиликни олдини олишда ҳам **миллий профилактика** асосидир. Педагогик тажриба гендер тарбияси миллий қолипдан либерализм қолипларга трансформацияси туфайли миллий ижтимоий муносабатларнинг деградациясини тасдиқлади.

XIX асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб Ғарбий Европани **феминизм** ҳаракати қоплаб олди. Жамиятда хотин-қизларнинг тенг ҳуқуқчилиги, уларнинг давлат бошқаруви, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида фаол иштирокини таъминлаш, бузилган ҳуқуқларини муҳофаза этиш мақсади аёлнинг миллий мақомига таъсир этмай қолмайди. Бу ҳаракат аста-секинлик билан Осиё

қитъасида ёйилиб, аёлларнинг ижтимоий мақомини белгилашда ўзбек аёлида европалашиш, ҳатто миллий-диний кадриятларни феминизмга коррективировкаси минтақада демографик “жинс” назария ва амалиётида янги парадигма шаклланимоқда [5].

Жамиятда аёлнинг ижтимоий мақоми, аёлларнинг хоҳиш-иродаси, кайфияти, ижтимоий мўлжаллари билан боғлиқ масалалар ҳалқ оғзаки ижодида асосий мавзулардан бирига айлансада, лекин ижтимоий фанларда миллий-ғоявий долзарб масала сифатида ўз илмий тадқиқотини кутмоқда. Айти вақтда ОАВда ўғил болаларнинг мақомида **ижтимоий оғиш** билан боғлиқ муаммолар ҳам қиз боланинг маънавий қиёфасидаги трансформацион ўзгариши аёлнинг “эркаклашган” гибрид зотини тарбияламоқда. Бу ерда гап миллий маданий кадриятларни сақланиши, миллий феъл-атворимизни ахлоқий меъёр сифатида постиндустриал жамиятда ривожлантириш муаммоси ҳақида бормоқда.

Қиз боланинг ижтимоийлашуви ўғил болаларникидан жиддий фарқланиб, аёллашув жараёни ўғил болаларга нисбатан тезлашган жараёндир. Уларнинг фикрлаш шакли ҳам ўғил боланикига нисбатан чуқурроқ ва кенгроқдир. Шу бирга унинг турмуш тарзида нафосатлилик марказий ўринни эгаллаганидан феъл-атворида артистизмга мойиллик яққол намоён бўлади. Маҳаллий аҳоли орасида аёл кишининг “макру-хийласи қирқ туяга юк бўлиши” ҳақида хикматлар сақланиб қолган. Инсоният тарихидаги барча урушларнинг келиб чиқишида аёлларнинг нозик бармоқларини иштироқи хусусида фактлар бисёрдир [6].

Афтидан хотин-қизларнинг ижтимоий мақоми ва роли режали равишда узоқ йиллар давомида миллий қолиплардан чиқарилди. Қизларнинг қизлик тарбияси оиланинг базавий муносабатларини шакллантириши билан миллат ва ҳалқни муаммоли жараёнларига сабаб бўлди. Гап ижтимоий тармоқларда оилавий, айниқса келин ва қизларнинг ота-она, қайнота-қайнона алоқаларидаги нохуш ҳодисалар ҳақидаги хабарларни **меъёрга** айланиб қолаётгани хусусида бормоқда.¹

Ота маконимизда ижтимоий баркамоллик қиз боланинг ўз жинсига мослиги (половая идеантичность) ҳал қилувчи аҳамиятга эга муаммодир. Жамият тирик организм бўлиб, ундаги ҳар бир аъзо ўз моҳият мазмунига эга бўлиши тизимни барқарорлигини таъминлаши билан бирга унинг функциясини амалга ошириши қонуниятдир. Ижтимоий муносабатлар қатлам, гуруҳ, тоифа, жамоалар каби аҳолининг ижтимоий-демографик категорияларидан ташқари ижтимоий-биологик жинс белгисига кўра бўлинади. Инсоният тарихида жинсий муносабатлар туб бурилиш ва бўҳронли ҳодисаларга сабаб бўлиши билан ижтимоий фанларда ўта мураккаб муаммо сифатида бахс-мунозараларга сабаб бўлган [14].

¹Daryo uz., Kun uz., Sof uz сайтларидаги хабарлар назарда тутилмоқда

Қиз боланинг маънавиятини тушунмоқ учун ибтидоий жамоа тузуми даврида уруғчилик тузуми муносабатларида аёлнинг мақоми белгиланиши билан инсоният цивилизациясига тамал тоши қўйилди. Чунки, аёл номи (матриархат) билан маънавий-ахлоқий меъёрлар ишлаб чиқилган. Натижада, кўп никоҳликдан бир никоҳга ўтиш, оила томон қадам қўйилиши ижтимоий тараққиёт сари йўл солинган. Патриархатда эса меҳнат функциялари аниқланиб, эркак овчи, аёл эса уй ишлари билан шуғулланиши тақсимланди. Бу ҳол аёлнинг уй ишлари билан шуғулланиши нафосат, латофат каби нозик туйғуларини, эркакда овнинг мураккабликлари остида жисмоний **мускуллашуви** билан қуввати ортган. Қабилада қизларнинг тарбияси алоҳида тартиб ва интизомга юмшоқлик, қабилавий жангу-жадал, йиртқич хайвонларни овлаш, зироатчилик машаққатлари эркакни **агрессив, жахлдор феълини** шакллантирди.

Тарихий манбаларда буюк боболаримиз қизлар тарбиясига алоҳида эътибор қаратиб, билимдон зукко момоларимизга ишониб топширган. Улар қизларнинг соғломлигини миллатнинг маънавий баркамоллиги билан уйғун ҳолда тушунган. Шу маънода буюк Темурбек бобомиз келин танлашда насл-насаби, соғломлигига эътибор берганлиги барчамизга чиройли васиятдир.

Шарқона қиз тарбияси боланинг покиза, хушмуомала, либосда танасининг тўла кийимда яшириш, рўзғорда моҳир чевар ва пазандалиги, оилавий алоқаларда халималик, отаси, ака укаларига беғараз саранжом саришталик хизматини бажо этиши, уларнинг сўз ва шаънини ҳар қадамда ҳис этиши, онасининг ёнида меҳрибон ёрдамчи сифатида уй юмушларини тоқат ила эгаллаши “қизлар одобномаси” эди. Энг муҳими қиз тарбиясидаги жиҳат бегона эркак у тенгдоши бўлса ҳам кўришиши тақиқланган эди. Балоғат ёшига етган қиз одатда ўзининг яқинларидан ташқари бегона эркакни кўрмаган. Айни вақтда уларга кўринмаган, тўғриси улар билан учрашувдан “қочган”. Эркак киши деганда уларга эртақлардаги бир пахлавон йигитни тасаввур этган. Бу ҳол фикримизча, мусулмон аёлининг оилавий турмушида барқарор оилавий никоҳни кафолатлаган [9].

Шўролар тузуми болалар боғчасидан тортиб барча соҳаларда тенглаштириш сиёсатида ўғил болалар билан қизларни боғчада ёнма-ён ётиши, бир партада ўтириши, маросимларда қучоқлашиб валсга тушиши, аслида жинсий уйғунлашувда муҳим омил десак бўлади. Чунки қиз бола ўғил болалар билан бирга яшаш ва ўқиши натижасида **нафосатидан жасорат** томон шаклланди. Ўғил болалар эса феълидаги зарурий **жасоратлиликдан** мосуво бўлиб, “тўзал йигитча”га айланди. Айниқса ёшлар ташкилоти қизларни фаолликка ундовчи чақириқлари билан ота-оналарининг измидан чиқариб, қиз болани сиёсий йўлга солди. Биз сунъий асосда хотин-қизлардан турли қаҳрамонларни ясаганлигимизни ҳеч ким инкор этолмаймиз.

Қиз бола конституциясида охир-оқибат тамаки ва алкогольга майл билан қизларнинг ахлоқида жасоратлилик ҳолатида юриш, либосда очиқ овропачалаш иш юз берди. Ўғил болалар билан бирга ўтириш, жамоавий ҳаётда таналарини бир-бирига “тегиб кетиши”, қўл бериб, қучоқлашиб, айниқса ўпишиб кўришиш қиз болани нафосат дунёсидан айириб эстетик рухий ҳиссиётида жиддий ўзгаришлар ясади. С.Айнийнинг “Эски мактаб”ида қизлар алоҳида ўқиши, ўғил болаларнинг мактабидан етти паҳса девор билан ажратилгани, танафусда қизлар деворни митти тешикларида ўғил болаларни кузатгани ҳақида ҳикоя қилади. Бу ака ва укасида бошқа эркак зотини кўрмаган қизлар учун “зўр томоша” эди.

Замонавий ижтимоий ҳаётда қизларнинг уй-рўзғор ишлари, айниқса ошхона маликаси, бичиш-тикиш санъатини эгалламаганлигидан оилавий муносабатларда низо можаролар ўсмоқда. Замонавий оила қизларимизни келинликдагина “Ифбатли келин”, “Дилором” каби ўқув курсларида ўқитиши ҳам масалани ижтимоий қимматини кўрсатади. Шу ўринда нафосатга жиддий эҳтиёж туғилганини қизларнинг “оқ тўй кўйлаклари” ила изоҳлаймиз. Энг қизиғи қизларни ўғил болалардан ўзини олиб қочиш, бегона кўзлардан асраш каби хислат ўрнига намоишкороналикда намоён бўлмоқда. Биз шоира Ф.Камоловнинг қизлар келганда “Гул тутган забардаст қўллар титрайди” ибораси, йинитларджа эркакликдан кўра аёлликка мойилликка олиб келиши тасдиқланмоқда [8, 83 б].

Ўзбекистонда қизлар спортининг ривожини, аслида аёллар спорти эркаклар спорти билан айқаш-уйқаш бўлиб кетгани, европанинг бизнес муаммолари қизлар спортига алоҳида эътибор бермоқда. Спортнинг қизлар учун оғир бўлган соҳаларида иштироки ҳам қиз бола миллий қиёфасида ўзгариш билан миллий кадрларга ошқора таҳдидир деб ўйлаймиз. Қиз боланинг қўл-оёқ мушаклари эрсимон, муомаласи “алпомишона” хайқириқ ва дўриллаш, Отабекнинг феъл-атвордаги эрлик фазилятларини жиддий синдиради. Нобель мукофоти соҳибчи Ч. Ломбразье эркакда ҳақиқий эрлик фазилятларини аёлдан бошқа киши тарбиялай олмайди, аёл ўзининг унга тегишли экани, унда ўз ҳимоячи-боқувчисини кўриши билан эркакни эркак қилади деганда минг бора ҳақ эди. Қиз бола уч ёшидан бошлаб ўз жинсини англаб, ўғил болалар билан муносабатини тартибга солади. Оилада қиз тарбияси нозиклиги, унинг ўғил болалар билан муносабатини шакллантиришга қаратилган. Тадқиқотлар ўтган асрнинг 80-йилларида олдин она ўғлига мактабда қизларга қўполлик қилма, дея кузатган бўлса, бугун она қизига худди шу гапни айтишини тасдиқлади.

Ўзбек қизлари тарихан меҳнатсевар, илм-фанга қизиқувчан, бадиий адабиёт ва санъатга чанқоқ, нафосат бобида боболаримиз билан баҳрибайт юритган. Ахборотлашаган жамиятда қизларнинг уяли алоқаси ўзига хос тарбиявий муҳитда

ота-оналарнинг назоратидан чиқиши, “кўча” тарияси қизларимизни ижтимоий тармоқ (миллениум) авлодини шакллантирди. Натижада уларнинг таълим ва тарбияси издан чиқиб, “қиз жинси” жинс сифатида ўзгарди.

Ғарбона цивилизациянинг миллий турмушга “инновация” шаклида тадбиқ этилиши миллий ўзликни англаш (идентификация) билан “Закат Европы” ҳолатини миллий турмушимизга олиб китрди. Мутахассислар аёлларнинг “эркакларга хужуми”, ОАВда аёлларнинг эркаклар билан фиктив никоҳ орқали фарзандли бўлиш ва боланинг алименти ва ўзга моддий таъминотга эришиб ёлғиз ҳаёт кечирish модели шаклланиши ҳақида хабар бермоқда. Аёлнинг ижтимоий ҳаётдан “совуши” турли оғир жиноят ва ахлоқий “қизлар жанги” каби сайтларда намоён бўлмоқда [12, 180 б].

Ғарбнинг феминизми туфайли расмий оила ўрнига муобили, “ЛБГТ” юртимизда оммалашуви ҳам ёлғиз она, ташландиқ болалар сони, бир жинсли никоҳ каби ижтимоий касалликлар қиз бола тарбиясининг издан чиқишини кўрсаткичидир. Биз ҳар қандай садоқатли эр ўз оиласи, фарзандларини ташлаб, ўзга аёл билан турмуш қуриб яшашига иқрор бўлсақда, аёл боласини (метрода, хилватда) ташлаб, ўзга эркак билан турмуш қуришини девиантлик (ёки қиёматни) кўрсаткичи деб ҳисоблаймиз. Қиз бола тарбиясининг ижтимоий жиҳати оналарнинг ўз фарзандини сотишининг “чақалок” савдоси янги товар брендига айланиб, фарзандга нисбатан қотилликкача жиноятлар аёл жинсининг деградациясининг ижтимоий мезонидир. Биз республикамызда никоҳни бекор қилишнинг рекорд натижалари билан бирга никоҳга кирувчиларнинг камайиш тенденцияси демографик салбий оқибат деб ўйлаймиз. Шу маънода социология соҳасида етарли даражада илмий тадқиқот ва таҳлилларни ўтказишга қодир, давлат тараққиётига таъсир этувчи омилларни очиб берадиган мутахассисларга эҳтиёж борлигини юқоридаги далиллар тасдиқлайди.

Хулосамиз шуки, тарихан қизлар оилавий турмуш доираси оналари ва бувиларининг қарамоғида, ўғил болалар оиладан ташқарида махсус мактаб, устоз ва муаллимлар иштирокида тарбияланган. Антик давлатларда мактаб таълимида қатъий тартиб-интизом, тан жазоси ила ўғил болалар тарбияланган. Шундай бўлсада мактаб деганда кўп вақт оилавий мактаб тушунилиб, “инсондаги ҳамма яхши фазилатлар оиладандир”-деган рим фалсафасига асосланган.

Давлатимиз тинчлиги, халқимизнинг осойишталигида ўғил ва қиз болаларнинг жинсий мақомига мослиги миллий ўзликни англаш, инсон ҳаёти маъно-мазмунини англаш, ижтимоий муносабатларга киришишда фуқаролик позицияси ва ижтимоий маънавий мақсад-муддаоларини қарор топишида ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Зеро инсон ижтимоий-маданий ҳодиса сифатида миллий жинсий ўзлигида бўлса, оилавий муносабатларнинг барқарорлиги, унга

бўладиган таҳдидларни бартараф этиш асосида оила ва маҳалла институтини ғоявий бирликдаги маънавий маконлиги кафолатланарди деб ҳисоблаймиз.

Миллатни миллий мақоми ва тараққиётида қизларнинг бўлғуси она – тарбиячи бўлиши билан ҳал қилувчи роль ўйнаши нафиса, латифа, нарғиза, гулнора, гулбахор, гулсевару-гулчирой каби сифатларни бўлишини шартлайди. Айни вақтда оила ва никоҳ устунлари давлатимизнинг барқарорлигини таъминлаб, қизларнинг ижтимоий тенглик муаммоларини таъминлайди. Тенглик ғояси қизлар тарбиясидаги ўта нозик масала бўлиб, уни илмий-ижтимоий тушунишга эҳтиёж бор. Хотин-қизларнинг эркалар билан тенглиги деганда **жисмоний тенгликни** назарда тутмаслик, аёлни маънавий-ахлоқий муносабатларда фуқаролик тенглигини назарда тутиш зарур. Юртимизда қизлар ажойиб тадбиркор бўлиб, ўғилларимиз яхшигина “уй бекаси” бўлиб, ижтимоий мақом ва функциясидаги фожиалар бартараф этилиши миллатнинг эртасини белгилайди. Улар пиширган таомлар таъмининг оғзингизда қолиши, тиккан чокларининг доврўғи Чинга етиши ҳақида шоиру-носирнинг киноясида ҳақиқат бор...

Биз аёлни муҳофаза этиш, унинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимояси давлат миқёсида аниқ ижтимоий муҳофаза бўйича давлат йўл харитаси давлат ва нодавлат ташкилотларида иш соатларини эркалардан кўра жиддий қисқартиришни таклиф этамиз. Чунки ҳозирги ҳолатда аёл шахсининг психологиясида латифа ва лобарликка таъсир этади. Биз республика миқёсида **аёл қандай ҳаётни хоҳлаши** ҳақида социологик тадқиқотларни ўтказмаганмиз. Мактаб таълимида қизларга ҳафтада икки соат “Маликалик сабоқлари” ташкилига эҳтиёж ортиб бормоқда. Ўғил болаларга эса “Темурбеклар” ҳарбий таълими эркак фазилатини шакллантириб, жиддий ижобий таъсирга эгадир*.

Мавзуни кўтарилишига шахримизнинг бир неча оммавий жойларида ёш сингилларимизни эркалар билан “даханаки жанги”ни гувоҳи бўлиш, можарода йигитнинг беғуноҳлиги, лекин бўй қизларнинг сўқиш, ҳақоратларидан илон нафақат пўстини, балки гўштини ҳам ташлаши сабаб бўлди.

Адабиётлар

1. Алимов У. Оилада фарзанд тарбияси -Т.: Мовороуннахр, 2014. – 456 б.
2. Арапбаева Д.К. Арапбаева Д.К. Шарқ мутаффақирларининг оила ва тарбия ҳақидаги қарашлари // *Замонавий таълим/ Современное образование.* -2015. -№7. -Б.66-72
3. Йегер В. Пайдейя. Воспитание античного грека. –Т.1. –М.: Греко-латинский кабинет Щичалина, 2001 -С. 11-12 - 610 б.

*Биз миллий ватанпарварликни шакллантиришни назарда тутмоқдамиз.

4. Жўраева С. Қизлар тарбияси. Рухшунос суҳбати (<https://islom.uz>. Мурожаат: 27.01.24)
5. Иномхужаева С. Мирзахмедов А. Гендерная культура в Узбекистане// Молодежный научный форум: общественные и экономические науки. – 2016. –№ 5. –С. 33-37.
6. Мирзахмедов А. Молодежная политика Республики Узбекистан: философский анализ// Alma mater . –2018. –№ 6. –С. 33-37
7. Мирзахмедов А. Толерантность как базовая ценность ислама// Педагогика ва психологияда инновациялар. –2019. –№12 (2).- С. 16-22.
8. Мирзахмедов А., Абдуҳолиқова Н. Ёшлар маданияти фалсафий тадқиқот предмети сифатида //Международный журнал Консенсус.– 2020. –№ 1(3). - Б.83-88
9. Мирзахмедов А., Мирзахмедов Х. Семейная жизнь: проблемы отцов и детей// Хронос. – 2021. – № 2(22) – С. 20–30.
10. Мирзахмедов А., Ташбаева Г., Абдухаликова Н. Проблемы профессионального статуса педагога// Глобус. –2021. –№ 3 (60). –С. 31-36
11. Mirzakhmedov A., Mirzakhmedov Kh. On the issue of freedom of conscience// E3S Web of Conferences. -2023. -№ 389(28). -P. 548-556
12. Мирзахмедов А. Ахборот маданиятининг заруриятига доир қарашлар// УзАА журнали. –2024. -№ 1. -Б. 180-185
13. Мирзахмедов А. М. Правовые парадигмы государственного языка//The International Journal of Eurasia Social Sciences, 2024. -№ 4(1). -Б.34-46
14. Назарова М. махсус, касб-хунар таълими муассасалари ўқувчи-қизларини оилавий ҳаётга тайёрлаш муаммолари// Замонавий таълим/ Современное образование. -2016. -№ 10. -Б.34-39
15. Хожи М. Ёшларимиз ва қизлар тарбияси // Мехнаткашлар овози. -1918. -28 июнь
16. Фитрат А. Оила -Т.; Маънавият, 2000, -102 б.